

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ГІСТОЛОГІЇ, ЦИТОЛОГІЇ, ЕМБРІОЛОГІЇ ТА
ПАТОЛОГІЧНОЇ МОРФОЛОГІЇ З КУРСОМ СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ

Лекція на тему:
«Скелетні тканини: хрящова та кісткова тканина»

Одеса - 2023

Хрящова тканина

❖ один із різновидів скелетної сполучної тканини.

Хімічний склад:

- Вода – 75-80%
- Органічні речовини – 10-15%
- Мінеральні речовини – 4-8%

Особливості хрящової тканини:

- Містить багато води, що забезпечує її пружність
- Відсутні кровоносні судини
- Наявність ізогенних груп клітин.

Функції:

- Участь у водно-сольовому обміні
- Опорна
- Формоутворююча.

Клітини хрящової тканини

1. Стовбурові – в процесі розвитку утворюються з мезенхіми

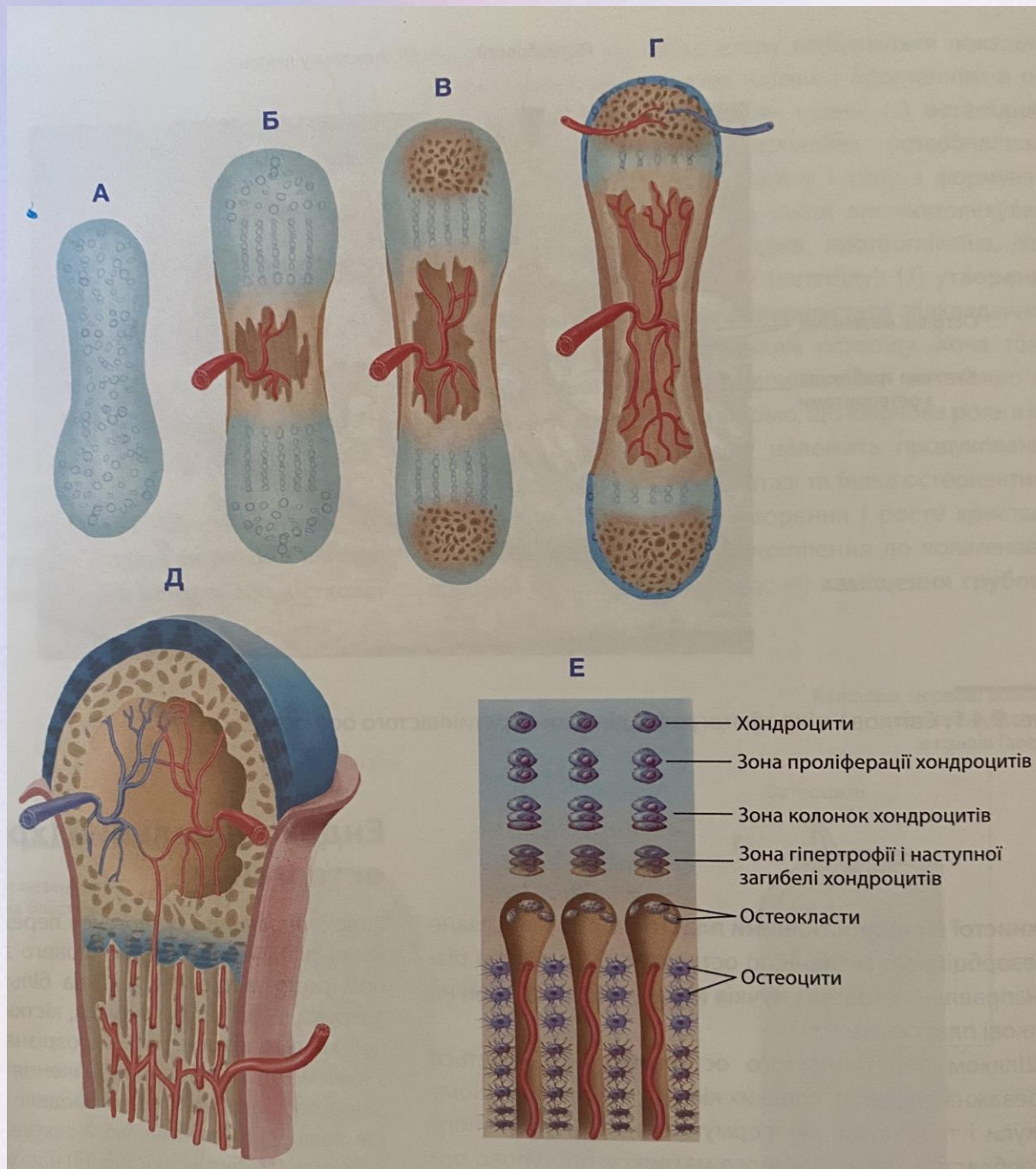
2. Прехондробласти - розташовані у внутрішньому шарі охрястя, морфологічно не ідентифікуються, здатні до поділу.

3. Хондробласти – молоді клітини, здатні до поділу. Розташовані у внутрішньому шарі охрястя, у цитоплазмі мають розвинути грЕПС, комплекс Гольджі. Функція – синтез компонентів міжклітинної речовини. За участю цих клітин здійснюється апозиційний ріст хряща.

4. Хондроцити – утворюються з хондробластів. Розташовані в лакунах, можуть утворювати ізогенні групи. Розрізняють:

- **1-й тип** – мають велике ядро, багато рибосом, здатні до поділу, Функція - формують ізогенні групи.
- **2-й тип** – мають добре розвинутий синтетичний апарат. Функція – синтез протеогліканів, ГАГ та білки для побудови хондритових волокон.
- **3-й тип** – мають більше цитоплазми, розвинуту грЕПС.

Функція – синтез колагену і еластину, синтез протеогліканів слабкий.

Міжклітинна речовина

Складається з:

- *Хондромукоїд* – заповнює проміжки між клітинами і волокнами. Забезпечує пружно-еластичні особливості хряща. Складовими є хондронектин, хондроитинсульфати, протеоглікани, вода, ліпіди, мінеральні речовини.
- *Хондритові волокна* - побудовані з колагену II типу та еластину.

Класифікація хрящових тканин

1. Гіаліновий хрящ знаходиться в трахеї, бронхах, на суглобових поверхнях.

➤ Будова:

1. Охрястя має 2 шари:

- *Зовнішній волокнистий* – з волокон, має кровоносні судини
- *Внутрішній клітинний* – прехондробласти та хондробласти.

2. Власне хрящова тканина містить:

- поодинокі хондроцити,
- глибше розташовані, ізогенні групи,
- хондромукоїд,
- колагенові волокна.

➤ Гіаліновий хрящ суглобових поверхонь не має охрястя. Живлення здійснюється за рахунок синовіальної речовини і часткова за рахунок судин кісткової тканини.

2. Еластичний хрящ знаходиться у вушній раковині, надгортаннику, слуховій трубі.

➤ Будова:

1. Охрястя має 2 шари:

- *Зовнішній волокнистий* – з волокон, має кровоносні судини
- *Внутрішній клітинний* – прехондробласти та хондробласти.

2. Власна хрящова тканина містить:

- еластичні волокна
- поодинокі хондробласти
- ізогенні групи

3. Волокнистий хрящ знаходиться у між хребцевих дисках.
Містить колагенові волокна, що утворюють паралельні пучки, і хондроцити, розташовані стовпчиками

Хондрогістогенез (розвиток хрящової тканини):

- 1. Утворення хондрогенного острівця з мезенхіми.** Мезенхімні клітини втрачають відростки і перетворюються в хондробласти
- 2. Утворення первинної хрящової тканини.** Із хондробластів утворюються хондроцити I типу, які активно синтезують колаген III типу
- 3. Диференціація хрящової тканини.** Утворення хондроцитів II типу, синтез протеогліканів, утворення ізогенних груп.
- 4. Способи росту хряща:**
  - *Внутрішній (інтерстиційний)* – за рахунок розмноження хондроцитів I типу та утворення ними ізогенних груп.
  - *Шляхом накладання (апозиційний)* – ріст за рахунок розмноження клітин та синтезу міжклітинної речовини в глибокому шарі охрястя.

Кісткова тканина

Хімічний склад:

- мінеральні речовини – 70%
- органічні речовини – білки, ліпіди.

Функції:

- опорна-механічна
- захисна
- депо кальцію та фосфору
- мікрооточення для органів кровотворення.

Клітини кісткової тканини

- 1. Стовбурові** – в процесі розвитку утворюються з мезенхіми.
- 2. Преостеобласти** – морфологічно тне ідентифікуються, у дорослих розташовані у сполучних тканинах, у периферичній крові. Перетворення їх в остеобласти відбувається під індукуючою дією кісткових морфо генетичних білків.
- 3. Остеобласти** – полігональної форми, розташовані переважно в окісті. Мають розвинути органели синтезу. Функція – синтез міжклітинної речовини: олеїнових волокон (колаген I типу) і осеомукоїду.
- 4. Остеоцити** - розвиваються з остеобластів. Це високодиферен-ційовані одноядерні клітини, веретеноподібної форми з довгими відростками. Знаходяться в кісткових лакунах. В цитоплазмі мало органел. Функція – забезпечують підтримання стабільності міжклітинної речовини, беруть участь в регуляції рівня іонів кальція, трофічна (транспорт речовин по їхніх відростках).

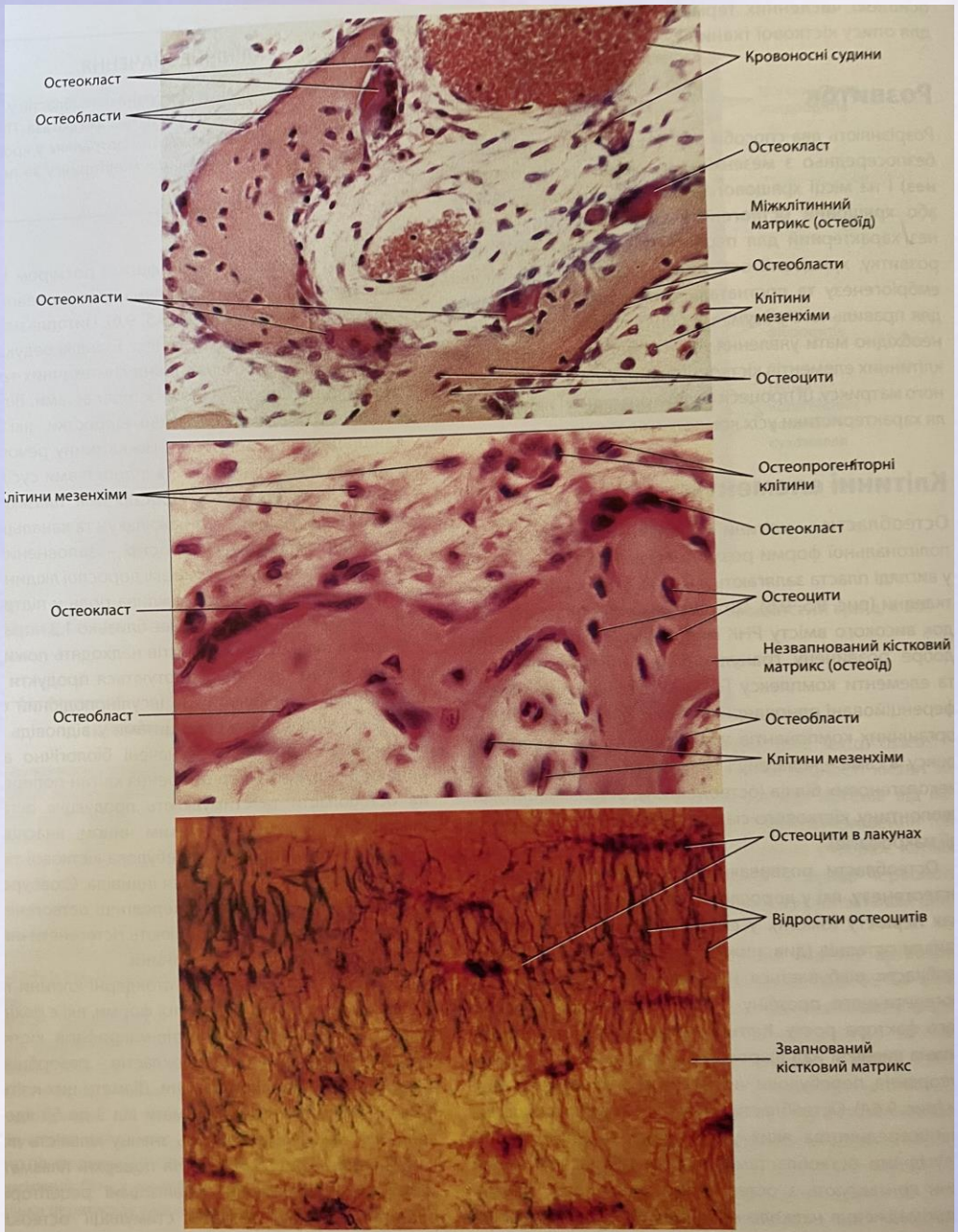

5. Остеобласти – гематогенного походження (їхні попередники моноцити крові). Розташовані у заглибинах на поверхні кісткового матриксу. Їх діяльність регулюється гормоном при щитоподібних залоз – паратирином. У цитоплазмі багато лізосом. На ультраструктурному рівні в цитоплазмі вирізняють зони:

- Гофрована облямівка – інвагінації плазми леми на поверхні остеобласта, що прилягає до місця руйнування. Ділянка синтезу та секреції гідролітичних ферментів.
- Замикальна зона – герметизує ділянку дії ферментів. Тут знаходяться мікрофіламенти, які забезпечують щільне прилягання та прикріплення остеобласта до кістки, а також його переміщення.
- Зона пухирців та вакуоль – розташована над гофрованою зоною.
- Базальна зона – містить багато ядер, комплекс Гольджі, мітохондрії, де формуються секреторні пухирці.
Функція – резорбція (руйнування) кісткової тканини, забезпечення підтримання кальцієвого гомеостазу.

Міжклітинна речовина

Складається :

- *Осеомукоїд (основна речовина)* заповнює проміжки між клітинами і волокнами. Важливими складовими є остеонектин та протеоглікани. Містить багато мінеральних речовин – солей кальцію у вигляді гідроксиапатитів та фосфатів.
- *Осеїнові волокна* – з колагену I типу.

А

Остеони

Канали Гаверса

Періост

Остеонний шар

Б

Канал Гаверса

Пластинки остеона

Остеон

Лакуни остеоцитів

Інтерстиційні кісткові пластинки

Цементні лінії

Класифікація кісткової тканини

1. Грубоволокниста кісткова тканина знаходиться в скелеті зародка, у швах черепа дорослої людини. В ній колагенові волокна розташовані невпорядковано.

2. Пластинчаста кісткова тканина складається з кісткових пластинок, кожна з яких містить паралельно розташовані пучки колагенових волокон.

Поділяється на :

А) компактна – в якій кісткові платники розташовані щільно, знаходиться в діалізах трубчастих кісток;

Б) губчаста – в якій кісткові пластинки орієнтовані під кутом одна до одної, формуючи каркас для червоного кісткового мозку, розташовується в епіфізах трубчастих кісток і плоских кістках.

Будова трубчастої кістки

Окістя – складається з двох шарів:

- Зовнішній – з пучків колагенових волокон.
- Внутрішній – з остеобластів і остеобластів.

Власне кістка складається з:

- Шар зовнішніх генеральних пластинок (розташовані під окістям, не утворюючи повних кілець);
- Остеонний шар – з остенів та вставних пластинок.
- Остеон (структурно-функціональна одиниця) – кісткова трубка, утворена концентрично розташованими кістковими пластинами, в центрі – канал Гаверса, де локалізується кровоносна судина, остеобласти і остеобласти. Остеоцити розташовані в кісткових пластинках . поперечні канали Фолькмана з'єднують між собою окістя, власне кістку та ендост, вміщуючи проривні живильні судини. Вставні пластинки розташовані між остеонами.
- Шар внутрішніх генеральних пластинок – кісткові пластинки розташовані між остеонним шаром та ендостом, не утворюють повних кілець.

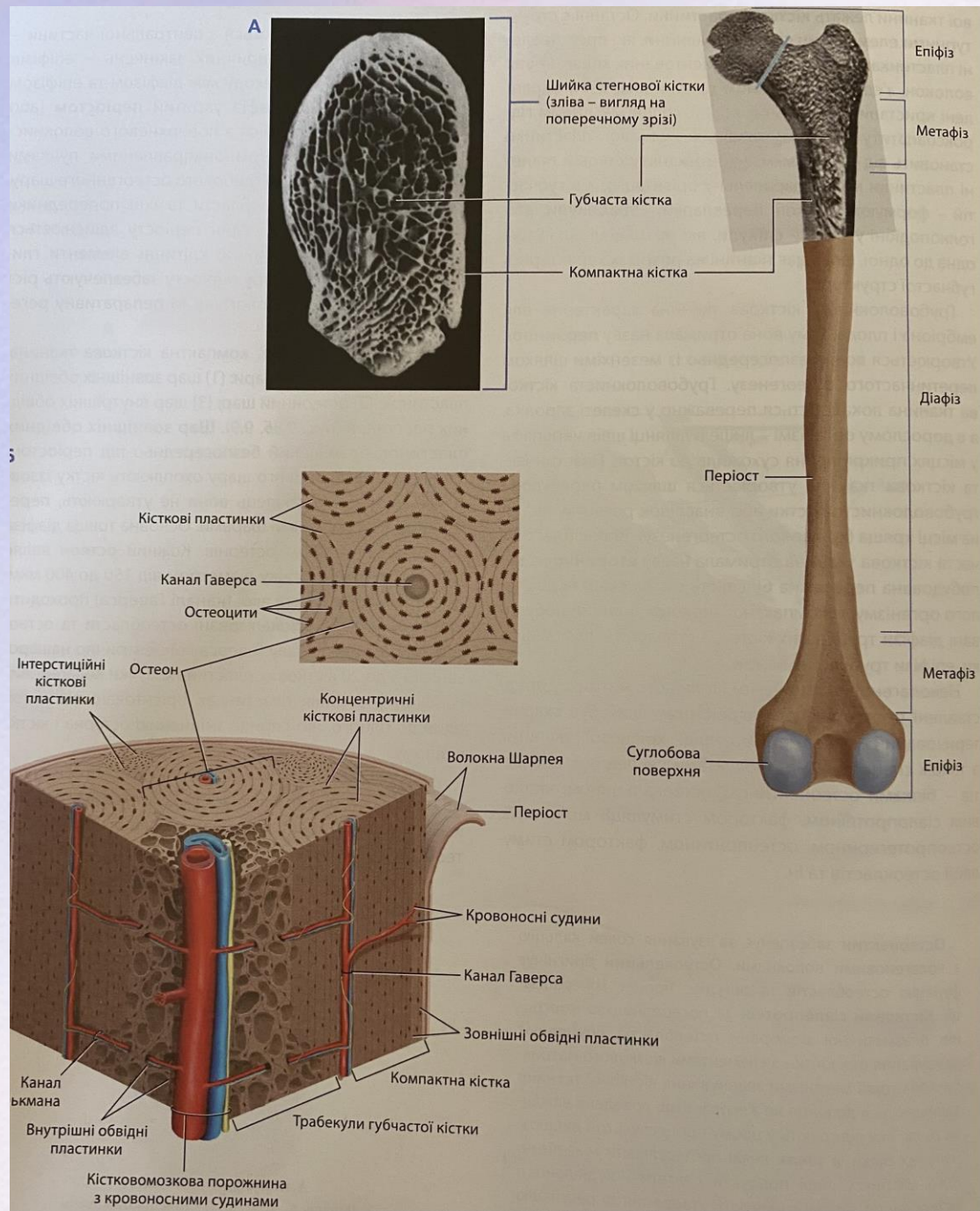
Ендост - обмежує кісткову порожнину, складається з сполучної тканини, остеобластів та остеобластів.

Епіфіз трубчастої кістки

1. Окістя
2. Шар генеральних пластинок
3. Губчаста кісткова тканина.

Кісткові пластинки утворюють тривимірну систему анастомозуючих трабекул, розділених міжтрабекулярними просторами, заповненими червоним кістковим мозком.

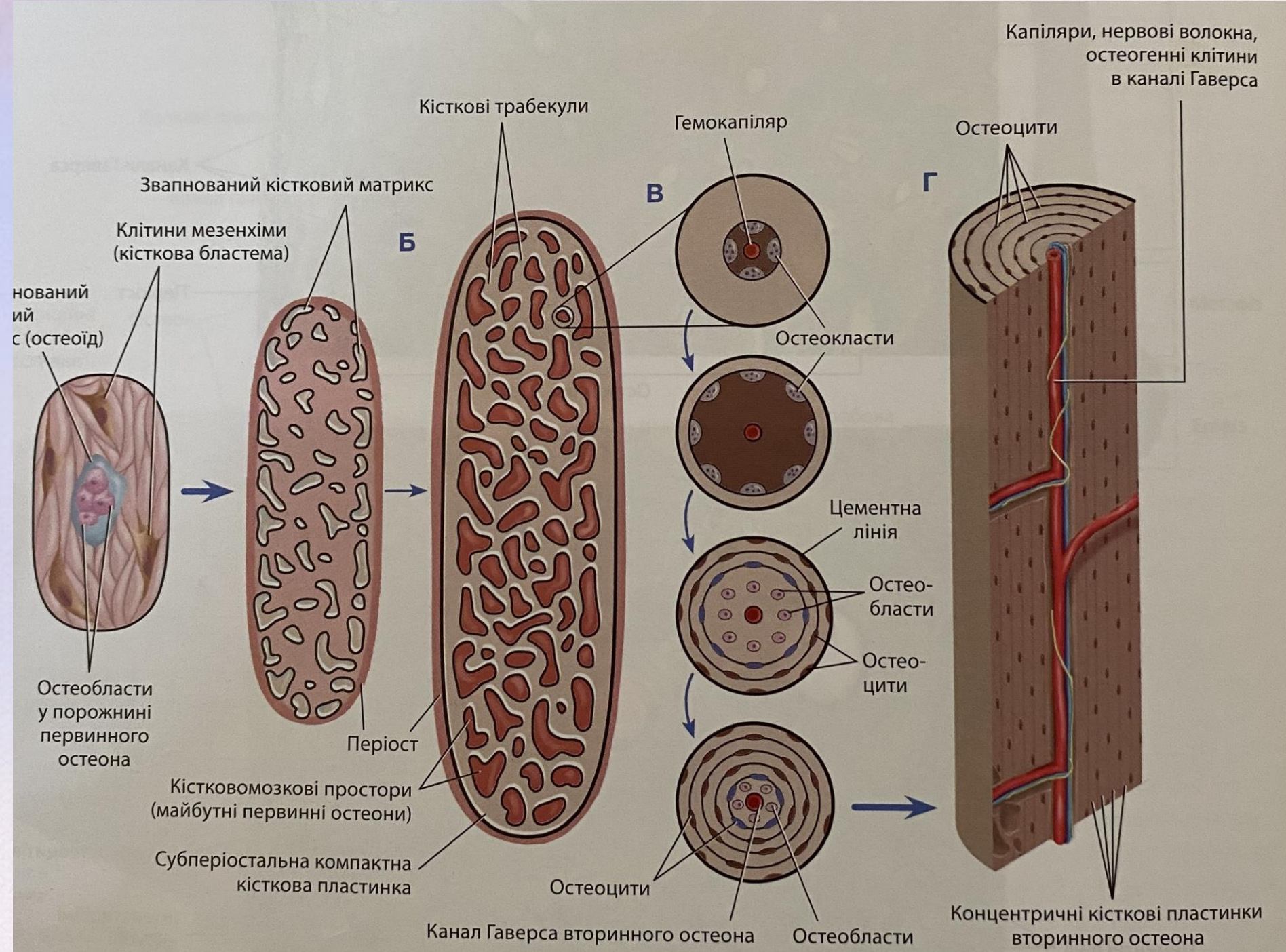
Остеогістогенез (розвиток кісткової тканини)

Розвиток кістки з мезенхіми (прямий остеогістогенез)

- 1. Утворення остеогенного острівця та його васкуляризація.**
Локальне розмноження клітин мезенхіми, вростання кровоносних судин.
- 2. Остеоїдна стадія** – клітини остеогенного острівця диференціюються в остеобласти, які синтезують міжклітинну речовину – остеоїд.
- 3. Кальцифікація міжклітинної речовини** – остеобласти виділяють лужну фосфатазу, яка розщеплює гліцерофосфати крові на цукор і фосфорну кислоту. Кислота реагує з солями кальцію, формуючи кристали гідроксиапатитів. Важливе місце у процесах концентрації має остеонектин – глюкопротеїд, який зв'язує солі кальцію і фосфору з колагеном. Утворюється мінералізована грубоволокниста кістка.
- 4. Заміна грубоволокнистої кісткової тканини на пластинчасту.**
Формування кісткових балок. По периферії зачатка кістки формується періост.

Звапнований кістковий матрикс

Клітини мезенхіми (кісткова бластема)

Новий ос (остеоїд)

Остеобласти у порожнині первинного остеона

Кісткові трабекули

Б

Періост

Кістковомозкові простори (майбутні первинні остеони)

Субперіостальна компактна кісткова пластинка

Гемокapіляр

В

Остеокласти

Цементна лінія

Остеобласти

Остеоцити

Остеоцити

Остеобласти

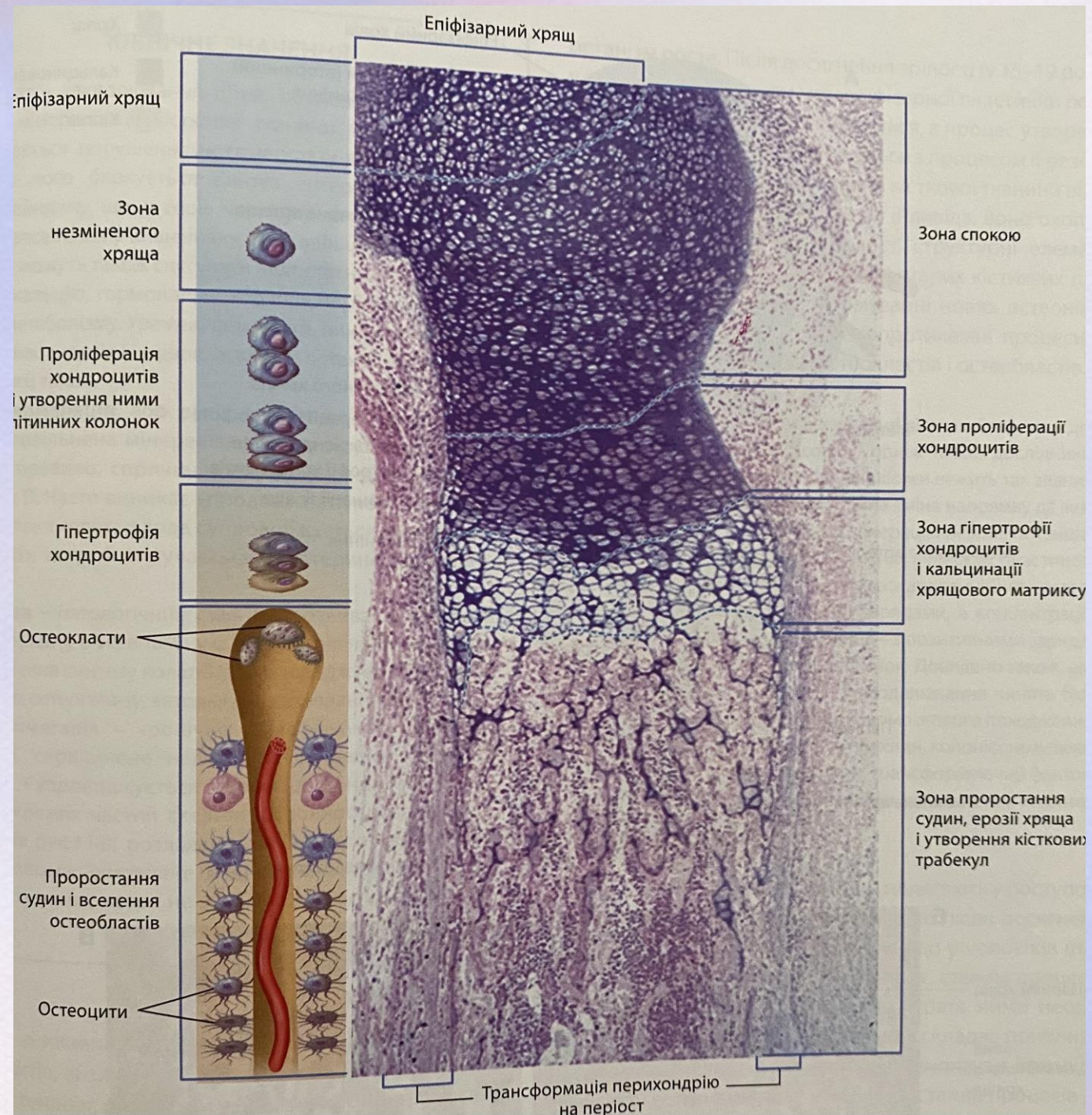
Капіляри, нервові волокна, остеогенні клітини в каналі Гаверса

Г

Остеоцити

Концентричні кісткові пластинки вторинного остеона

Розвиток кістки на місті хрящового зачатка

1. Формування хрящової моделі майбутньої кістки – гіаліновий хрящ з охрястям.

2. Перихондральне окостеніння діафіза – утворення кісткової манжетки. Спочатку відбувається виселення із судин клітин остеогенного ряду на поверхню охрястя, продукція міжклітинної речовини, а потім її звапнення: утворюється грубоволокниста кістка, яка згодом замінюється на пластинчасту.

3. Енхондральне окостеніння діафіза. Кісткова манжетка порушує живлення хряща, приводить до дистрофічних, а потім некротичних змін. Розпад хондроцитів є сильним фактором стимуляції росту судин та залучення остеобластів, за рахунок діяльності яких виникають окремі порожнини резорбції та кістковомозкова порожнина. Навколо судин, з яких виселяються остеобласти, формуються кісткові пластинки.

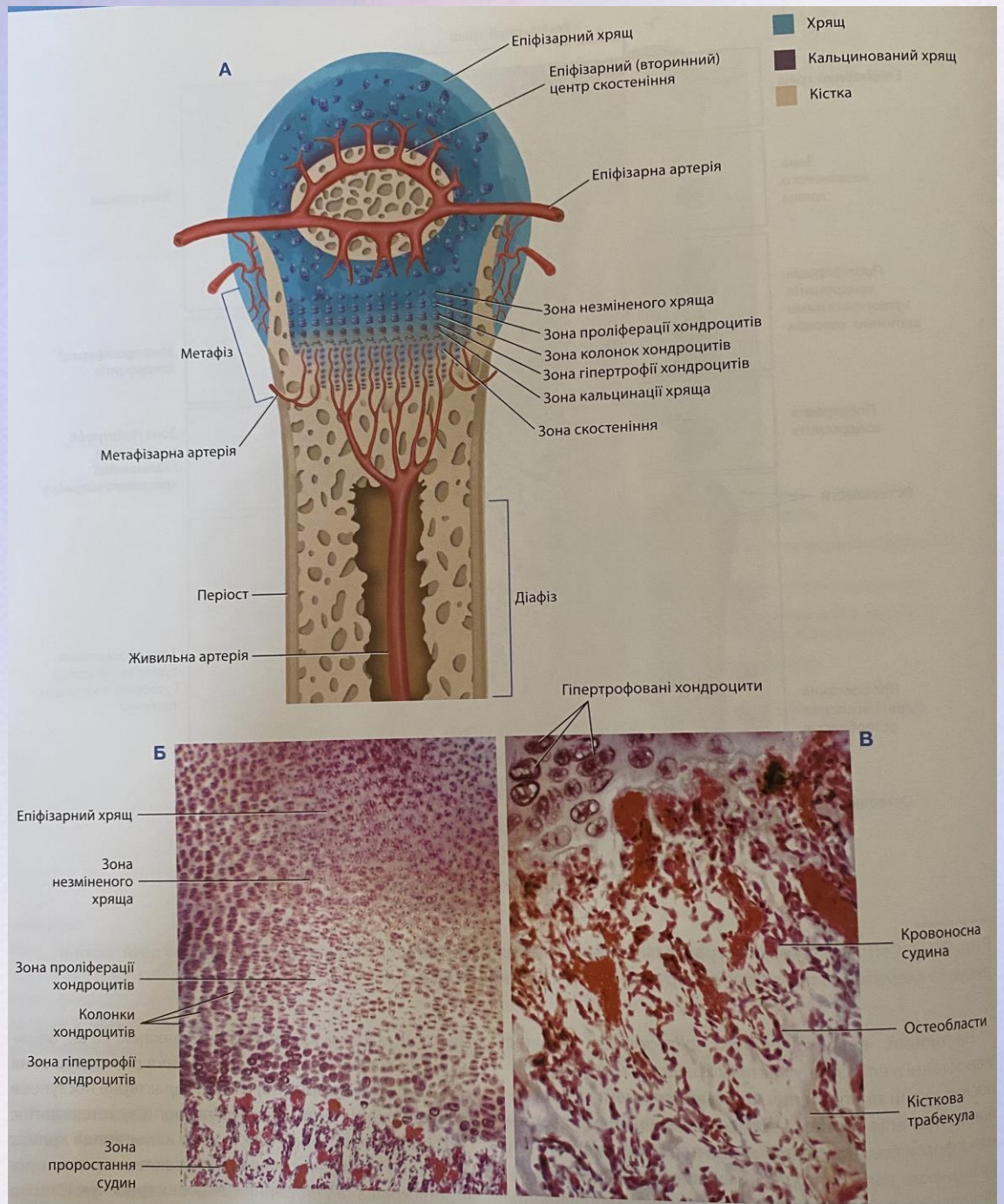
4. Утворення епіфізарного центру окостеніння відбувається ендохондральним способом. Значний розмір хряща призводить до порушення живлення його центральних ділянок. У дегенеративно змінений хрящ врастають кровоносні судини, з яких виселяються остеогенні клітини.

5. Утворення метаепіфізарної пластинки росту на межі між діалізом та епіфізами.

В ній виділяють зони:

- *Зона незмінного хряща (резервна)* – прилягає до кісткової тканини епіфіза
- *Зона стовпчастого хряща (проліферативна)* – містить колонки сплющених хондроцитів, які активно діляться і синтезують міжклітинну речовину
- *Зона пухирчастого (гіпертрофованого) хряща* – складається з крупних дегенеративно змінених хондроцитів
- *Зона звапнованого хряща* – відбуваються процеси резорбції хряща та заміщення його ендохондральною кісткою (прилягає до кісткової тканини діафіза).

Кінець

Дякую за увагу!